

JÄRNMÖLLE

En av Hallands bäst bevarade naturbetesmarker

Orientering

Byn Järnmölle ligger på den halländska slättbygden i Tvååkers socken ca 10 km sydost om Varberg. Bebyggelsen är sparsam och består mest av jordbruksfastigheter. De dungar som bryter av de öppna åker- och betesmarkerna i omgivningen är lövskogsdominerande.

Beskrivning av området

Den gamla utmarken vid Järnmölle används ungefär på samma sätt som i forna dagar med bete under mycket stor del av betessäsongen. Naturbetesmarken utgör 5,5 ha och den betas tillsammans med en ca 2 ha kultiverad betesmark. Man kan här få en uppfattning om hur växt- och djurlivet en gång såg ut i de forna utmarkerna i Hallands slättbygder. Tack vare att marken betats varje år med nötkreatur har området blivit en av Hallands finaste naturbetesmarker.

Kulturspårhistoriska spår

Området har en stengårdsgård och i väst finns ett odlingsröse. I Guttared, cirka 3 km från Järnmölle, finns ett stort område med fossil åkermark i form av så kallade bandparceller, som visar på odling i trakten som går tillbaka till mellersta järnåldern.

Betesmarkens skötsel idag och i framtiden

Naturbetesmarken ägs och sköts av Kerstin och Erling Andersson på Nils Mårtensgård. De har 35-40 mjölkkor och det är ett 20-tal rekryteringskvigor som betar naturbetesmarken under sommarhalvåret.

Betesmarken utgör en viktig foderresurs för gården samtidigt som betet bibehåller höga natur- och kulturvärden. Kvigorna klarar dock ej att hålla tillbaka björnbärssnåren som får röjas för hand årligen. Vid behovs röjs även enbuskar, asp- och björksly så de inte skuggar bort de ljusberoende växterna på marken.

Oavsett produktionsinriktning i framtiden kommer familjen att fortsätta att beta marken med egna djur.

Varierande markförhållanden...

Marken är full av blockrika moränryggar, ändryggar, som en gång bildades av inlandsisen. De stora stenarna är så många och ligger så tätt att det varit omöjligt att omvandla marken till åker.

Marken är fattig på basiska ämnen. Den är sur (lågt ph-värde) och näringsfattig. Här finns omväxlande torr och fuktig mark.

...ger möjlighet till stor artrikedom

De varierande markförhållandena ger underlag för olika växtsamhällen. Vanligast är en blandning av ljung, rödven och fårsvingel. Inom detta område har man funnit inte mindre än 45 olika kärllväxter. Förutom ovannämnda arter finns här bl.a. knägräs, lingon, pillerstarr, slättergubbe, gråfibbla, hakmosse, blodrot och stagg.

Runt moränblocken växer det kattfot, backtimjan, spåtistel, brudbröd och jungfrulin, för att nämna några. Några av de mer exklusiva arterna är fältgentiana och ljungögontröst.

Ljungen är konkurrensstark och skulle dominera om den inte hölls efter med hjälp av betesdjuren. I de fuktiga partierna är det vanligast med hirsstarr, ängsvädd och granspira med inslag av nysört och klockgentiana.

Rikligt med blommande växter ger underlag för många insekter och fåglar. Typiska fjärilsarter är exempelvis guldingar, blåvingar, pärlemor- och gräsfjärilar. Karaktärsart bland fåglarna är stenskvättan och vid Järnmölle ser man även storspov.

Uppföljning av floran

Under en tioårsperiod har utvecklingen av floran på naturbetesmarken följts med hjälp av fasta provtytor. Dessa har inventerats med ett par års mellanrum. Allmänt har det varit en ganska stabil utveckling av alla de arter som är beroende av ett årligt bete. Granspira har dock minskat markant sedan de första provtagningarna. Även kattfot har gått tillbaka och en förklaring kan vara att slättergubben med sina stora, skuggande rosettblad har konkurrerat bort de låga kattfotrosettarna. Bidragande orsak till att granspira och kattfot minskat kan vara de torra somrar som uppträtt under perioden i kombination med att det blivit för hårt avbetat under blomningen.

Slättergubbe *Arnica montana*

Slättergubben kan bli ungefär en halv meter hög och har en kraftig, styv upprätt stjälk. Vid basen sitter en rosett av stora tunglika blad. I stjälktoppen sitter vanligen en stor fullt utvecklad blomkorg med två outvecklade korgar på var sin sida. De tre blommorna har fått symbolisera "bonden och hans drängar, som anger tiden för slåttern".

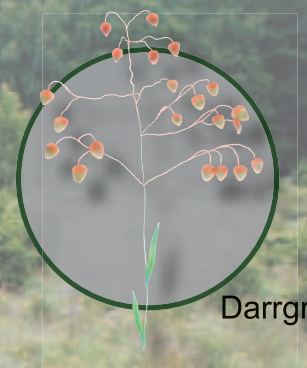
foto: Viveka Strand

Slättergubben är en välkänd medicinalväxt som bl.a. använts för att bota luftrörskatarrer eller för att läka sår. Arten blommar i juni-juli.

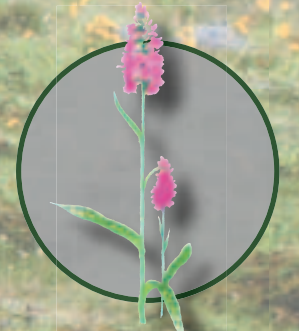
I Järnmölle naturbetesmark har slättergubbe fått ett starkt fäste. Den har föryngrat sig både med frön och på vegetativ väg, vilket är något man sällan observerar. Detta beror på en kontinuerlig betning. Bete och tramp ger groningsbäddar för fröna. De unga plantorna kan etablera sig eftersom störningen hindrar konkurrens från andra skuggande arter.

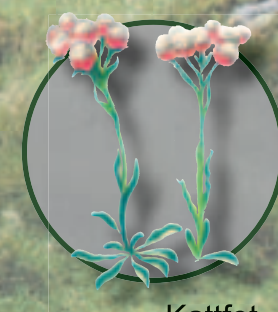
Granspira

Darrgräs

Jungfru Marie Nycklar

Kattfot

Text: Inger Pehrson och Kenny Kling
Layout och illustrationer: Kenny Kling
Foton: Viveka Strand och Inger Pehrson
Källor: Länsstyrelsen i Hallands län, *Restaurering av ängs- och hagmarker*, O.Johansson & P.Hedin (1991)
Artinventering/analys: Viveka Strand/Roger Svensson